

שחקני "מכבי ראשון לציון" בכדורגל, 1923

מכדוריד ועד שחמט

מאה שנים של ספורט מאורגן בראשון לציון

חיים קאופמן

"נורדיה" ו"מגן שמשון": ראשיתן של אגודות הספורט בראשון לציון

שלא כמו בתחומים אחרים, ראשונותה וחדשנותה של ראשון לציון לא התבטאה ברוב שנותיה בתחום הספורט. אגודות הספורט של ראשון לציון לא היו הראשונות שקמו בארץ ישראל, ואף לא בהכרח העמידו הישגים יוצאי דופן לאורך השנים. עם זאת, במאה השנים האחרונות רשמו גם אגודות אלו פרקים בולטים ומגוונים בתולדות העיר, ולא פחות מכך – בתולדות הספורט המקצועני והקבוצתי בארץ ישראל.

אגודת "מכבי ראשון לציון" הוקמה (כמו רוב אגודות "מכבי" במושבות) בשנת 1912, כשבין יזמיה היה ארנסט הרמן, שליח "אגודת המתעמלים היהודית" שפעלה בגרמניה, ושהוקמה בקונגרס הציוני השישי (1903). באסיפת היסוד של הסתדרות "מכבי ארץ־ישראל", שהוקמה בספטמבר 1913 בגימנסיה הרצליה, נכחו גם שלושה נציגים של "מכבי מראשון לציון", אך הפעילות באגודה ערב מלחמת בעולם הראשונה הייתה דלה: האגודה מנתה 25 חברים בלבד, מהם 18 נערות וארבעה ילדים. היא פעלה בבית העם, ללא מכשירים, ובהדרכת מדריך מקומי שנעזר בארנסט הרמן עצמו. באביב 1913 הופסקה זמנית פעילות האגודה, אך היא הוקמה מחדש כעבור חודשים אחדים בידי המורה המקומי שיף, שהיה כנראה גם מאמנה, והשתתף כנציג יחיד של ראשון לציון בשיעורי השתלמות למורים להתעמלות, שנערכו באותה השנה. לאחר הפסקה של שנים אחדות במלחמת העולם הראשונה חודשה הפעילות של "מכבי" בארץ ישראל, ובאה לידי ביטוי בכינוס גדול שנערך בסוכות תר"ף (1919) בירושלים. גם "מכבי ראשון לציון" נמנתה עם האגודות שחידשו את פעילותן ושהשתתפו בכינוס זה.

בשנים אלו הופיעה "מכבי ראשון לציון" לעתים גם בשם "נורדיה", על שמו של מכס נורדאו, אחד מיזמי תנועת הספורט הלאומית היהודית החדשה. האגודה אף השתתפה בכמה יוזמות ראשונות של כדורגל עברי מוסדר בארץ ישראל: בתחרויות שהתקיימו בתל אביב ב־1923 נמנתה "נורדיה" בין שבע הקבוצות המשתתפות, ובסוף 1923 אף זכתה בליגה לכדורגל שהתארגנה במחוז יהודה, ושבה השתתפו אגודות מכבי מנס ציונה, מעקרון, מרחובות ומגדרה. "מכבי ראשון לציון" הייתה גם בין יוזמות משחקי "מגן שמשון", שהיו משחקי הגביע לכדורגל של קבוצות מכבי, ואשר התקיימו משנת 1923 עד 1928. ואולם היא עצמה לא זכתה בגביע ואף לא העפילה למשחק הגמר.

ד"ר **חיים קאופמן** עוסק בחקר תולדות הספורט בישראל ומלמד היסטוריה במכללה ע"ש זינמן במכון וינגייט ובמכללת הגליל המערבי.

בנות "מכבי" למרגלות בית העם, 1918

שחקני "הפועל ראשון לציון" בכדורגל, 1935

נוסף לכדורגל התנהלה באגודה גם פעילות אתלטית, ו"נורדיה" ראשון לציון הייתה בין האגודות שהשתתפו ביום הספורט הארץ־ישראלי בספטמבר 1923 בירושלים, בחסות הנציב העליון הרברט סמואל. באותה תחרות זכתה האגודה במקום השני בקפיצה במוט ובקפיצה למרחק.

בסוף שנות ה־20 הוקמה גם אגודת "הפועל" בראשון לציון. מדוח למועצה השישית של "הפועל", שנערכה בינואר 1930, אפשר ללמוד על קיומו של סניף קטן בראשון לציון, שמנה 30 חברים וקיים מחלקות להתעמלות, לאתלטיקה, לכדוריד ולכדורגל. אין מידע רב על פעילות האגודה, אך ידוע כי בראשון לציון הוקמו כבר בראשית שנות ה־30 פלוגות "הסדרן" ופלוגות הפועל בפיקודו של דוד אלוני, שהיה הדמות הדומיננטית של הפועל ראשון לציון באותה העת.

כשחודורוב היה "ראשוני": קבוצות הכדורגל והכדורסל

בעוד שקבוצות הכדורגל של פתח תקווה, נס ציונה, חדרה, רחובות והרצליה שיחקו כבר בשנות ה־30 בליגה הראשונה בכדורגל – הרי שבליגה זו לא היה זכר לנציגות מראשון לציון. רק בשנות ה־40 חל מפנה בייצוג הספורטיבי של ראשון לציון, כששתי קבוצות הכדורגל המקומיות ("הפועל" ו"מכבי") שיחקו בליגה הראשונה, שהתקיימה בצורות שונות במהלך מלחמת העולם השנייה ולאחריה. מצב זה הביא ליריבות עירונית קשה ביניהן, וב"דרבי" הראשון שהתקיים בין שתי הקבוצות, ב־1940, נאלץ השופט להפסיק את המשחק בגלל אוהד שקילל אותו נמרצות, והמשחק חודש רק לאחר שאותו אוהד הורחק מהיציע. יש לציין שבעונת 1939 הייתה בראשון לציון גם קבוצת כדורגל של בית"ר, ששיחקה בליגה השנייה.

"מכבי ראשון לציון", שבשורותיה שיחק שנים אחדות השוער האגדי יעקב חודורוב, הקדימה בדירוגה בליגה במרבית השנים את הפועל. בעונת 1941/2 זכתה "מכבי" במקום השני בליגה הארצית מחוז תל אביב (שהייתה בפועל הליגה הראשונה), ובעונת 1942 העפילה לחצי גמר גביע ארץ ישראל, שם הפסידה לבית"ר תל אביב. "מכבי ראשון לציון" השתתפה גם בליגה הלאומית לכדורגל, בשנותיה הראשונות לאחר קום המדינה, ואולם לא הצליחה להגיע להישגים של ממש: בעונת 1949/50 סיימה במקום הלפני אחרון, כשהיא סופגת 111 שערים ב־24 משחקים, אך נשארה בליגה בגלל הקפאת הירידות. בעונת 1951/2 סיימה במקום האחרון, שוב ספגה 100 שערים, ירדה לליגה השנייה (יחד עם "הפועל ראשון לציון") וזמן קצר לאחר מכן התפרקה.

קבוצת הכדורגל של "הפועל ראשון לציון" אף היא לא הגיעה להישגים בולטים בשנותיה בליגה הראשונה, מלבד העפלה למשחקי הגמר בשנת 1946, שבהם הפסידה למכבי תל אביב (3-0, 3-1). חודורוב, שעבר ל"הפועל" מ"מכבי ראשון לציון", הצטיין במיוחד במשחקים אלה, והצטיינותו הביאה את "הפועל תל אביב" להעבירו לשורותיה. בקבוצתו החדשה עשה חיל, כבכיר שוערי הכדורגל של ישראל בכל הזמנים.

לאחר ירידת "הפועל ראשון לציון" מהליגה הראשונה לכדורגל, בעונת 1951/2, שיחקה הקבוצה שנים רבות בליגות הנמוכות, ורק בעונת 1977/8 העפילה שוב לליגה הראשונה. מאז ועד היום היא ירדה ושבה אליה פעמים אחדות. כיום מכונה הקבוצה "הפועל עירוני ראשון לציון", והיא נהנית מתמיכה עירונית ומשחקת באצטדיון חדש ומרשים. ואולם הישגה הבולט, עד היום, הוא העפלתה לגמר גביע המדינה בשנת 1996.

בצד הכדורגל התפתח בראשון לציון גם ענף הכדורסל: קבוצת "מכבי" נוסדה בשנת 1976, העפילה לליגה הראשונה בשנת 1998, ומאז משחקת בליגה זו ברציפות. לאורך השנים זכתה הקבוצה להישגים אחדים, שהבולטים בהם היו משחקי גמר הפליי־אוף בעונת 1990/1, ושתי העפלות למשחק גמר הגביע, ב־1991/2 וב־2011/12.

ל"הפועל ראשון לציון" יש קבוצת נשים בכדורסל, שנוסדה בשנת 2004, המשחקת כיום אף היא בליגת העל.

ספורט פריפריאלי: ראשון של כדוריד

ענף הספורט המזוהה יותר מכל עם ראשון לציון, והמייחד אותה מבחינה ספורטיבית, הוא הכדוריד. "מכבי" ו"הפועל" ראשון לציון שולטות באופן מוחלט בענף זה בעשרות השנים האחרונות, תופעה ההופכת את ראשון לציון ל"אימפריית כדוריד" במושגים מקומיים.

הכדוריד בישראל הוא ענף פריפריאלי מובהק: הכדורגל והכדורסל

לדרבי חוקים משלו: גמר "מכבי" ו"הפועל" ראשל"צ בכדוריד, 1973

תבליט לזכר יעקב חודורוב, גדול שוערי ישראל, באצטדיון העירוני ראשל"צ (צילום: ד"ר אבישי טייכר)

הם ענפי הספורט הפופולריים שהתפתחו בערים הגדולות, מצב שלא אִפשר לערים בינוניות וקטנות להעמיד קבוצות איכותיות מספיק על מנת להתמודד עמן. זו ככל הנראה הסיבה שענף הכדוריד, הפחות "יוקרתי" ואהוד בציבור הרחב, טופח בעיקר בערים קטנות יותר, דוגמת רחובות, ראשון לציון, רמת גן, הרצליה ופתח תקווה. במסגרתו הצליחו ערים אלו להגיע להישגים, בהיעדר תחרות של ממש מצד מועדוני הספורט הגדולים והעשירים יותר.

ליגת הכדוריד בישראל החלה את דרכה בשנת 1954, ונשלטה בתחילה בידי קבוצות העיר רחובות, שעד שנת 1987 זכו ב־17 תוארי אליפות. קבוצת הכדוריד של "מכבי ראשון לציון" הוקמה כבר בשנת 1950, ועם מקימיה נמנה הגאוגרף ארנון סופר, המספר שהעיסוק בכדוריד בראשון לציון וברחובות החל ביוזמת אורי כהן, מורה להתעמלות בגימנסיה הריאלית ברחובות ובראשון לציון, שקבוצות הכדוריד של "מכבי" ברחובות ובראשון לציון הורכבו מתלמידיו: "שחקני רחובות היו מבוגרים יותר, ולכן בשנים הראשונות הצליחו יותר. אני שיחקתי בקבוצה במשך עשר שנים, והייתי אף שחקן נבחרת ישראל במכביה הרביעית (1953). הצטיינתי בעיקר בכושר גופני גבוה, ובזריקה עוצמתית שבעטיה כוניתי 'יד המוות'".

הקבוצה שיחקה בליגה הראשונה מאז הקמתה, ובעונת 1958/9 זכתה לראשונה באליפות, וקטעה רצף של זכיות "רחובותיות" בתואר. בעונת 1984/5 זכתה "מכבי ראשון לציון" באליפות נוספת, ומעונה זו ועד היום כל אליפויות הכדוריד (למעט עונת 2001/2, שבה זכתה אס"א תל אביב), הן של קבוצות העיר ראשון לציון.

קבוצת הכדוריד של ה"פועל ראשון לציון" הוקמה בשנת 1968, ביוזמת אלדד אלוג'י ועמירם דודיס, שהתקנאו בהצלחת קבוצת הכדוריד של "מכבי", וביקשו להעמיד מולה יריבה עירונית ראויה. ואכן, בעונת 1987/88 זכתה לראשונה גם "הפועל ראשון לציון" בתואר האליפות, ומאז ועד היום המאבק על התואר הוא בין קבוצות העיר: "הפועל" זכתה עד כה ב־15 אליפויות, ו"מכבי" (האלופה הנוכחית) ב־13 אליפויות.

בראשון לציון קיימות גם שתי קבוצות כדוריד נשים, של "הפועל" ושל "מכבי", המשחקות אף הן בליגה הראשונה. אך בניגוד לקבוצות הבנים, אין הן שולטות בענף באופן דומה: קבוצת "הפועל" זכתה בעבר בארבע אליפויות ובארבעה גביעים, ו"מכבי" עדיין לא זכתה בתואר כלשהו.

התמונות מאוסף מוזיאון ראשון־לציון

בחודשים האחרונים זכתה ראשון לציון לתהילה ספורטיבית ברמה עולמית, ולתואר גבוה ביותר בענף תחרותי, עם זכייתו של תושב העיר בוריס גלפנד, חבר אגודת השחמט של ראשון לציון, בתואר סגן אלוף העולם בשחמט.

מועדון השחמט של ראשון לציון נוסד בשנת 1938 בידי יצחק שוורץ, ופעל במסגרת מרכז הפועל. משנות ה־60 קרוי המועדון על שם אברהם פלדקליין, שחקן אגודה צעיר שנרצח בידי ערבים כשנה לפני מלחמת העצמאות. בשנת 1969 העפיל המועדון לליגה הראשונה בשחמט, ובה הוא משחק באופן רצוף עד היום. המועדון זכה עד כה בשתי אליפויות המדינה (1980 ו־1998) וכן בחמישה גביעי מדינה. בכיר שחקני המועדון, בוריס גלפנד, משחק בו באופן פעיל מאז עלייתו ארצה.

בוריס גלפנד בתחרות, הולנד 2006